

УДК 349.2

А.О. СЕМЕНЮК, Верховна Рада України

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Ключові слова: роль, значення, представництво, трудове право

Зважаючи на розвиток нашої держави, суспільно-економічні, політичні та культурні процеси, центральне місце займає правове регулювання прав громадян, утвердження та гарантування яких є основним обов'язком держави. Це стосується всіх конституційних прав громадян, в тому числі – трудових. Тим не менш, жодна із держав не може забезпечити такого правового стану у суспільстві, де права працівника не будуть порушені. Тому, актуальність захисту трудових прав працівників є надзвичайно великою, зважаючи на повсякденні правопорушення у відповідній сфері. Дуже важливим є при цьому усвідомлення місця представництва в трудовому праві у сучасному суспільстві, в умовах євроінтеграції та тенденції удосконалення трудового законодавства. Постає необхідність проведення більш глибокого наукового дослідження ролі та значення представництва у трудовому праві в сучасних умовах розвитку України.

Проблемні питання місця, значення та ролі представництва у трудовому праві досліджували у своїх працях такі вчені, як І.В. Лагутіна, К.В. Мельник, Т.А. Нестерова, В.Ю. Нікіфоров, В.І. Прокопенко, І.М. Твердовський, О.Л. Тупиця, В.Р. Халіков, В.Ф. Цвих, Є.А. Федорова та ін. Однак, незважаючи на доробки вчених, багато аспектів щодо ролі та значення представництва у трудовому праві залишаються малодослідженими, що й обумовлює актуальність статті.

Метою статті є дослідження ролі й значення представництва у трудовому праві. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: з'ясувати сутність

представництва у трудовому праві; розкрити дефініцію «представництво у трудовому праві»; проаналізувати роль та значення представництва у трудовому праві.

Представництво є похідним від слова «представник», що тлумачиться як: 1) особа, що представляє кого-, що-небудь, діє за чийсь дорученням, від імені когось, виражаючи чийсь інтереси; виборна особа, котра представляє у державних органах інтереси народу або якоїсь певної його частини; 2) виразник, захисник конкретних ідей, суспільних поглядів тощо; 3) той, хто у своїй особі представляє певну групу людей або певну галузь діяльності, хто є типовим зразком такої групи; 4) зразок, особина певного класу [1, с.1104]. З огляду на це, найбільш вдалим для розгляду представника, власне, у трудовому праві буде перша і друга дефініція. Тобто представником є особа, яка представляє та захищає чийсь інтереси, ідеї, відстоює його (їх) суспільні погляди та переконання тощо. Звідси, можемо резюмувати, що представником (включаючи і представника у трудовому праві) може виступати як фізична, так і юридична особа. Таким чином, представництво тлумачиться через сукупність представників, здійснення юридичних дій ними задля відстоювання прав та інтересів певної категорії осіб чи групи населення або ж навіть народу у цілому.

Якщо ж розглянути термін «представництво» у юридичній енциклопедії, можна дійти висновку, що він розглядається неоднозначно. Так, є розуміння його крізь призму цивільного права, представника виключно юридичної особи, страхового права, представника в органах державної влади, представника на міждержавному рівні, а також у ретроспективному аспекті – розуміння представництва за часів СРСР. Проведемо їх детальний огляд згідно з корективами В. Нагребельного. Отож: 1) у цивільному праві представництво – це правовідносини, в яких одна сторона (представник) зобов'язана чи має право вчиняти правочин від імені другої сторони, яку вона представляє; 2) це структурно відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований

за межами знаходження цієї особи, який представляє та захищає її інтереси, на базі належним чином оформлених відповідних повноважень учиняє від імені даної особи певні угоди та інші правові дії; 3) у страховому праві – відокремлений підрозділ страховика, який виступає від імені останнього та фінансується ним та виконує функції і завдання сприяння організації і здійсненню статутної діяльності страховика [2, с.62]. Таким чином, можна стверджувати, що незалежно від приналежності інституту представництва до тієї чи іншої сфери, сутність його полягає у відстоюванні, представленні і відтворенні змісту прав та законних інтересів кого-, чого-небудь, а також їх волі.

Завдяки представництву утворюються додаткові можливості для здійснення прав та виконання обов'язків учасниками цивільних правовідносин, забезпечується більш повний захист їх суб'єктивних прав, підвищується ефективність налагодження економічних зв'язків між суб'єктами права [3, с.255]. На основі цього можна констатувати, що представництво у трудовому праві можна представити як використання правосуб'єктності одних осіб (професійні спілки та організації роботодавців, їх об'єднання) задля реалізації прав і обов'язків та захисту прав інших осіб (працівників та роботодавців відповідно).

Проводячи аналіз поняття «представництво», можна стверджувати, що воно є поширеним явищем у нормах трудового законодавства. Так, наприклад, у ст.2 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та в ст.5 Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» термін «представництво» є визначальним. Більше того, такий термін нерідко згадується у проектах Трудового кодексу України. Тим не менш, у науці трудового права поняття «представництво» не набуло досі вагомого значення і не завжди вживається науковцями, з огляду на те, що багато з них відстоюють позицію, що представництво є інститутом виключно цивільного права, що, звісно, не є коректним.

Найбільш повно дефініції «представництво» надав Г.М. Ніколайченко, який зазначив, що представництво у трудових відносинах є багатоаспектним та широким поняттям і його варто розглядати як засіб захисту трудових прав працівників, прав та законних інтересів роботодавців. Зокрема, представництво запропоновано тлумачити і як правовідношення, при якому представники працівників та роботодавців сприяють сторонам індивідуальних та колективних трудових відносин у реалізації їхніх прав, обов'язків та інтересів [4, с.8–9]. Погоджуємося з точкою зору вченого щодо того, що представництво у трудовому праві може розглядатися у двох значеннях: 1) представництво працівників; 2) представництво роботодавців. Обґрунтовується це тим, що вони виступають головними учасниками трудових правовідносин. Звичайно, не варто нехтувати й інтересами держави, яку, зокрема, може представляти прокурор, проте це вже вторинна участь у трудових правовідносинах. Тим більш, інтереси держави полягають у забезпеченні прав та інтересів і працівників, і роботодавців.

Резюмуючи вищенаведене, відзначимо, що під представництвом у трудовому праві необхідно розуміти сукупність правовідносин, де використання правосуб'єктності уповноважених на те суб'єктів трудових правовідносин відбувається з метою реалізації прав й обов'язків, а також захисту прав працівників та роботодавців. При цьому, варто зауважити, що такі суб'єкти трудових правовідносин поділяються на первинні та вторинні. До перших ми відносимо професійні спілки та організації роботодавців і їх об'єднання, а до других – прокурорів, народних депутатів, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Щодо значення профспілок у представництві законних прав та інтересів працівників, то вчений В. Нікіфоров зазначив, що професійні спілки взагалі створюються з метою представництва, здійснення та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки. На думку вченого, захисна фун-

кція профспілок в Україні походить від захисної функції усього трудового права [5, с.7].

Якщо ж вести мову, власне, про представництво трудових прав та інтересів роботодавців, то на це покликана діяльність організацій та об'єднань роботодавців. Варто звернути увагу на те, що із еволюцією соціального партнерства у сфері праці появилася аргументована потреба у представництві, тобто відстоюванні, запобіганні порушень та захисті інтересів і прав роботодавців. Досліджуючи колективні трудові відносини на виробничому рівні, то тут представниками роботодавців виступають безпосередньо керівник підприємства чи інші уповноважені ним особи згідно із чинним законодавством [6], установчими документами, а також локальними нормативно-правовими актами.

Представницька природа організацій та об'єднань роботодавців впливає зі ст.5 Закону України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності», де чітко зазначено, що метою і завданням організацій і об'єднань роботодавців є представлення й захист прав і законних інтересів роботодавців у різних сферах, не лише у трудовій, але й економічній та соціальній, а також у відносинах з іншими сторонами соціального діалогу [7]. Таким чином, сутність і призначення таких організацій та об'єднань відображається у представленні та захисті прав та інтересів роботодавців як суб'єктів трудового права.

Розглядаючи інших представників у трудовому праві, варто зауважити, що прокурори є представниками всеохоплюючого, загального характеру, адже згідно з ст.5 Закону України «Про прокуратуру» вони виконують такі суспільно значимі та необхідні функції як представництво інтересів громадянина чи держави безпосередньо у суді та лише у тих випадках, що визначені законом [8]. Звідси, можемо дійти висновку, що прокурори уповноважені представляти інтереси найманих працівників (громадян), а також фізичних осіб-підприємців, які в межах трудових відносин використовують працю фізичних осіб.

Щодо юридичних осіб-роботодавців (резидентів), то, виходячи з положень законодавства, прокурори не уповноважені на їх представництво. Отже, можемо зрозуміти, що роль і значення прокурорів проявляється у не повному представницькому характері.

Якщо ж говорити про народних депутатів України, то відповідно до ст.1 Закону України «Про статус народного депутата України», представницька роль та значення проявляється у тому, що він виступає узагалі представником Українського народу у Верховній Раді України, що, звичайно, включає і представництво у трудовому праві [9]. Ч.5 ст.17 цього ж Закону говорить про те, що народний депутат України, який є представником державної влади, у випадку порушення прав, свобод та інтересів людини й громадянина, що охороняються законом, й інших порушень законності має право на місці вимагати негайного припинення порушення чи звертатися з вимогою до відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ та організацій з метою припинення такого порушення. Більше того, у випадку порушення законності, народний депутат України уповноважений подати депутатське звернення до відповідних посадових осіб правоохоронних органів або органів виконавчої влади, що здійснюють державний контроль у відповідній галузі. Отже, беручи за фундаментальну базу щойно наведене, можна резюмувати, що, як і в прокурора, у народного депутата України звужуюча роль у представництві суб'єктів трудових правовідносин. Так, виходячи з положень зазначеного нормативно-правового акта, мова ведеться лише про фізичних осіб, тобто найманих працівників та фізичних осіб-підприємців, а стосовно захисту прав і законних інтересів роботодавців (юридичних осіб), то на це народний депутат України не є уповноважений. Тим не менш, на нашу думку, народний депутат України, все ж має дещо ширше значення в аспекті представництва у трудовому праві. Це обґрунтовується тим, що він представляє права, свободи й інтереси

людини і громадянина, а не виключно громадянина. Тобто, незалежно від національності, будь-яка людина, яка бере участь у трудових правовідносинах, може бути захищеною народним депутатом України.

Говорячи про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, то його участь як представника у трудовому прав є близькою до депутатської й обумовлюється ст.13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», де зазначено, що він має право звернення до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина, які за станом здоров'я або з інших поважних причин не можуть цього зробити самостійно, а також особисто чи через свого представника брати участь у судовому процесі у встановлених законом випадках і порядку [10]. Отже, він, як і народний депутат України, представляє всіх людей та громадян, однак не юридичних осіб.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна констатувати, що роль та значення представництва у трудовому праві полягає в наступному: 1) це один із основних напрямів здійснення політики України у сфері праці; 2) вагомий важіль у розвитку системи соціального партнерства; 3) вагома значимість у проведенні переговорного процесу, укладанні угод і колективних договорів, захисті та відстоюванні прав та інтересів суб'єктів трудових правовідносин; 4) сприяє становленню громадянського суспільства, а також суверенної, демократичної, соціальної і правової, незалежної держави; 5) відбувається розширення гласності й урахування думки усіх сторін трудових правовідносин; 6) відіграє дуже важливу роль у забезпеченні найширшого спектру прав суб'єктів трудових правовідносин, сприяють їх реалізації у практичній діяльності.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що роль і значення представництва у трудовому праві відображається у необхідності забезпечення реальних умов щодо непорушності законних прав та інтересів суб'єктів трудових правовідносин, а також, у випадку порушення, їх захисту. Наяв-

ність потужного, дієвого представництва у трудовому праві позитивно відбивається на реалізації правового статусу кожного суб'єкта трудових правовідносин. У цілому, представництво у трудовому праві виступає необхідним елементом становлення повноцінної правової, соціальної, суверенної, демократичної й незалежної України та громадянського суспільства в державі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 [слів та словосполучень]: (з дод., допов. та CD) / [автор проекту та голов. ред. В.Т. Бусел; ред.-лексикографи: В.Т. Бусел, М.Д. Василега-Дерибас, О.В. Дмитрієв та ін.]. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. – VIII, 1728 с.
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / НАНУ ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького ; гол. ред.: Ю. С. Шемшученко, М. П. Зяблюк, В. Я. Тацій та ін. – Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана. – Т. 5 : П–С. – 2003. – 736 с.
3. Харитонов Є. О. Цивільне право України : підручник / Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Старцев О. В. – Вид. 2, перероб. і доп. – К. : Істина, 2009. – 816 с.
4. Ніколайченко Г. М. Представництво у трудовому праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 / Г. М. Ніколайченко ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2007. – 21 с.
5. Нікіфоров В. Ю. Захист профспілками соціально-трудових прав працівників в умовах ринкової економіки (теоретично-правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В. Ю. Нікіфоров ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2005. – 18 с.
6. Кодекс законів про працю України : від 10.12.1971 р., № 322–VIII // ВВР УРСР. – Додаток № 50.
7. Закон України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» : від 22.06.2012 р., № 5026–VI // ВВР України. – 2013. – № 22. – Ст. 216.

8. Закон України «Про прокуратуру» : від 05.11.1991 р., № 1789–ХІІ // ВВР України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.
9. Закон України «Про статус народного депутата України» : від 17.11.1992 р., № 2790–ХІІ // ВВР України. – 1993. – № 3. – Ст. 17.
10. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» : від 23.12.1997 р., № 776/97-ВР // ВВР України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.

Семенюк А. О. Роль і значення представництва у трудовому праві / А. О. Семенюк // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 334–338 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_58.pdf

Розглядається сутність, роль і значення представництва у трудовому праві. Проаналізовано поняття, розкрито зміст представництва у трудовому праві.

***

Семенюк А.А. Роль и значение представительства в трудовом праве

Рассматривается сущность, роль и значение представительства в трудовом праве. Проанализировано понятие, раскрыто содержание представительства в трудовом праве.

***

Semeniuk A.A. The Role and Importance of Representation in Labor Law

This article deals with the nature, role and importance of representation in employment law. Analyzed the concept, examined the content of representation in labor law.